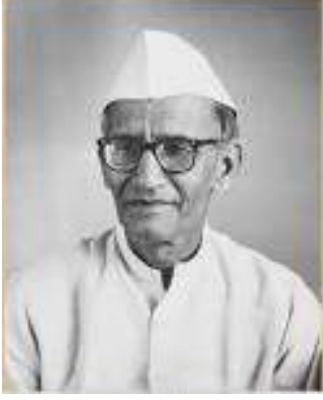

2. દેશભક્ત જગદુશા

રમણલાલ સોની

જન્મ : ઈ.સ. ૧૯૦૮

રમણલાલ સોનીનો જન્મ મોડાસા પાસેના કોકાપુર ગામમાં થયો હતો. બાળકોને ગમ્મત સાથે બોધ આપે તેવાં ઘણાં બાળવાર્તાઓ, બાળકાવ્યો અને બાળનાટકો તેમણે લખ્યાં છે.

નાનપણમાં તમે રામલીલા, શેરીનાટક, ભવાઈ અથવા નાટક જોયાં હશે. અઢી-ત્રણ હજાર વર્ષથી નાટકો લખાય - ભજવાય છે. એ ભજવાય છે તેથી એ દૃશ્ય-શ્રાવ્યકલા ગણાય.

નાટકમાં અનેક અંકો-દૃશ્યો હોય. તે લાંબું હોય. ક્યારેક તો અડધીરાત સુધી ચાલે.

પણ ભાગદોડના યુગમાં સમય કોને છે ? તેથી એકાંકી લખાય છે.

તેમાં વાર્તાની જેમ એક રહસ્યમય, બોધદાયક રસ પડે તેવા જીવનપ્રસંગને પાત્રોના સંવાદો રૂપે રજૂ કરવામાં આવે છે. એમાં લેખક પડદા પાછળ હોય છે. તખ્તા ઉપર લેખક વતી પાત્રો આવે છે. પાત્રો પોતાના સંવાદો થકી પ્રસંગને રજૂ કરે છે. એ સંવાદો-પ્રસંગો લેખકના વિચારને, ભાવને, જીવનદર્શનને ચોટદાર રીતે રજૂ કરે છે. ક્યારેક તેમાં કાવ્યપંક્તિઓ, ગઝલના શેર વગેરે પણ રજૂ થાય છે.

એકાંકીનું સૌથી મહત્વનું લક્ષણ તેની અભિનયક્ષમતા અથવા અભિનેયતા ગણાય છે. લેખકે પ્રસંગોને અનુરૂપ સંવાદો એ રીતે ગોઠવેલા હોય છે કે સ્ટેજ ઉપરનાં પાત્રો એ સંવાદોને બોલતી વખતે વાચિક એટલે ભાષા-વાણીના અભિનયને ઉત્તમ રીતે રજૂ કરી શકે. સાથેસાથે હલનચલનના અને મોં તથા આંખોના ભાવોને રજૂ કરી શકે.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં બહુભાઈ ઉમરવાડિયાથી લઈ ચંદ્રવદન મહેતા, જયંતિ દલાલ, જશવંત ઠાકર, લાભશંકર ઠાકર વગેરે જાણીતા એકાંકીકાર છે.

આ નાટિકામાં દુકાળની વાત છે, તે સમયે રાજાની અને પ્રજાની લાચારીનો ગેરલાભ લઈને પૈસા કમાઈ લેવાનો વિચાર વેપારીઓને આવતો ન હતો. કચ્છના શાહ સોદાગર જગદુશા તો પોતાના અનાજના ભંડાર લોકોના જ ગણે છે. માણસ સત્તાથી કે ધનથી સુખી થતો નથી પણ પરોપકારથી જ સુખી થાય છે. તે આ નાટિકામાં રજૂ થયું છે.

સ્થળ : પાટણ

પાટણના રાજા વિશળદેવનો દરબાર

(રાજા વિશળદેવ દરબાર ભરીને બેઠા છે, પણ સૌનાં મોં ઉદાસ છે. આખાં દરબારમાં જાણે નિરાશાની ઘેરી છાયા ફરી વળેલી છે. રાજાની સામે રાજજોષી ટીપણું પહોળું કરીને બેઠા છે. તે આંગળીના વેઢા પર આંકડા માંડે છે.)

રાજા : તે જોષીજી, આ વર્ષેય વરસાદ નથી શું ?

જોષી : મહારાજ, મને થાય છે કે કાળવાણી ઉચ્ચારતાં મારી જીભ કપાઈ કેમ નથી જતી ?

રાજા : સમજી ગયો ! હું સમજી ગયો ! જોષી, હવે બોલવાની જરૂર નથી.

(એટલામાં બહારથી ઘણા લોકોનો પોકાર સંભળાય છે : “અમને ખાવાનું આપો ! અમને જિવાડો ! અમે મરી જઈએ છીએ !”)

રાજા : મારી રાંકડી રૈયત ભૂખે મરે છે ! હવે તો એક આશા જગડુશાની રહી છે. પ્રધાનજી એમને તેડી લાવવા કચ્છ ગયા છે. આજકાલમાં આવી જવા જોઈએ.

દરવાન : (પ્રવેશી, રાજાને પ્રણામ કરી) મહારાજ ! કચ્છના શાહ સોદાગર શેઠ જગડુશા પધાર્યા છે. પ્રધાનજી પણ સાથે છે.

રાજા : (એકદમ ઉત્સાહમાં આવી) એકદમ, એકદમ એમને અંદર લઈ આવ !

દરવાન : (નમ્રતાથી) મહારાજ, પ્રધાનજીએ કહેવાડાવ્યું છે કે શેઠ જગડુશા શાહ સોદાગર છે. તેમનો સત્કાર કરવા આપ પોતે-

રાજા : સમજ્યો, સમજ્યો ! એમના સત્કાર માટે મારે જ સામા જવું જોઈએ. પ્રધાનજીની વાત સાચી છે !

(રાજા ગાદી પરથી ઊભો થઈ જાય છે. આખી કચેરી ઊભી થઈ જાય છે. પછી રાજા જગડુશાનો સત્કાર કરવા પ્રવેશદ્વાર ભણી જાય છે. સામેથી પ્રધાન જગડુશાને લઈને આવે છે. જગડુશાને જોઈ રાજા ઝડપથી પગલાં ભરી એની સામે જાય છે. તેવી જ રીતે જગડુશા પણ ઝડપ કરે છે. બંને એકબીજાને વહાલથી ભેટે છે. પછી રાજા જગડુશાનો હાથ પકડી રાજગાદી તરફ દોરી જાય છે અને પોતાની જોડે જ ગાદી પર તેમને બેસાડે છે. બંનેના બેઠા પછી પ્રધાન અને દરબારીઓ પોતપોતાના આસન પર બેસે છે.)

જગડુશા : મહારાજ, ઓચિંતાનો કેમ યાદ કર્યો મને ?

રાજા : સુખદુઃખની વાતો કરવા. શેઠજી ! ગુજરાતમાં આજે ત્રણ વરસથી કારમો દુકાળ ચાલે છે !

જગડુશા : એકલા ગુજરાતની કાં વાત કરો ? આખા હિંદુસ્તાનમાં આજે દુકાળ છે. સિંધ, મેવાડ, માળવા, કાશી અને ઠેઠ કંદહાર લગી આજે લોકો ભૂખે મરે છે અને પાનખરમાં પાંદડાં ખરે તેમ ખરે છે. વખત એવો બારીક છે કે ભલભલાની લાજ જવાનો વખત છે. સાત ખોટના દીકરાના મોંમાંથી બાપ બટકું રોટલો કાઢી ખાય છે. મૂઠી ધાન સારુ માબાપ છોકરાને વેચે છે ! શી ખબર શું થવા બેઠું છે ?

રાજા : રામજી રાખશે તે રહેશે ! પણ આવે વખતે રૈયતને ટકાવી રાખવાનો રાજ્યનો ધર્મ છે.

જગડુશા : આપ સરખા પ્રજાવત્સલ રાજાના મોંમાં આવા જ શબ્દો શોભે. મને એ સાંભળી બહુ આનંદ થાય છે. મેં તો સાંભળ્યું છે કે આપે આપના ધાનના કોઠાર અને ધનના ભંડાર ગરીબોને માટે ખુલ્લા મૂકી દીધા છે !

રાજા : મૂકી દીધા હતા; હવે તો એય ખાલી થઈ ગયા. હવે મારા ધનના ભંડાર અને અન્નના કોઠાર ખાલીખમ પડ્યા છે અને રૈયતના પેટનો ખાડો તો હજી ઊણો ને ઊણો જ છે. ધાર્યું તું કે ઓણ સાલ વરસાદ આવશે ને સૌ સારાં વાનાં થશે, પણ વરસાદ આવ્યો

નહિ. અધૂરામાં પૂરું તીડ પડ્યાં ! લોકો ત્રાહિત્રાહિ પોકારે છે !
(એટલામાં બહારથી પોકાર આવે છે : “અમે મરી જઈએ છીએ, અમને જિવાડો,
અમને અનાજ આપો !”)

- જગડુશા : (બહારનો પોકાર સાંભળી) ભૂખ્યાં ગળાંમાંથી પૂરો અવાજ પણ નીકળતો નથી !
- રાજા : વસ્તીનું આ દુઃખ એ મારું દુઃખ છે, પણ નિવારણનો કોઈ રસ્તો મને દેખાયો નહિ,
ત્યારે હું મૂંઝાયો. એવે વખતે તમે યાદ આવ્યા !
- જગડુશા : (નવાઈ પામી) હું યાદ આવ્યો ? કેવી રીતે ?
- રાજા : મારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે પાટણમાં જગડુશાની માલિકીની કેટલીક અનાજની
વખારો છે !
- જગડુશા : જગડુશાની માલિકીની અનાજની વખારો ? મહારાજ, આપની કંઈક ભૂલ થાય છે.
મારી માલિકીની કોઈ અનાજની વખાર મેં પાટણમાં કે કોઈ શહેરમાં આજે રાખી જ
નથી.
- રાજા : તો અમે સાંભળ્યું એ શું ?
- જગડુશા : કંઈક સમજફેર થઈ હશે, મહારાજ ! કારણ કે વખારો મારી ખરી ને ?
- રાજા : (નવાઈ પામી) વખારો આપની છે અને છતાં એ આપની માલિકીની નથી, એમ
આપનું કહેવું છે ?
- જગડુશા : વાત એમ છે કે વખારો મારી છે એ વિશે કંઈ શંકા નથી !
- રાજા : અને એ વખારોમાંનું અનાજ ?
- જગડુશા : એ અનાજ મારું નથી.
- રાજા : (હતાશ બની જઈ) એ અનાજ તમારું નથી ? તો શું તમે એ કોઈને દઈ દીધું છે ?
કોને દીધું ? ક્યારે દીધું ? હું તમને એના મોંમાગ્યા દામ આપત !
- જગડુશા : એ અનાજ મારું નથી, એ નિશ્ચિત છે. મેં કોને દીધું અને ક્યારે દીધું એ જાણવું હોય
તો — એમ કરો ને, એ વખારો ખોલાવી એની તપાસ કરાવો ને ?
- રાજા : એમ કેવી રીતે ખબર પડશે ?
- જગડુશા : એમ જ ખબર પડશે. દરેકેદરેક વખારની અંદર ભીંતપત્ર પર તાંબાપતરામાં લેખ
લખાવીને જડાવેલો છે. તેમાં એ અનાજના માલિકનાં નામઠામ બધું લખેલું છે !
- રાજા : ઠીક છે, ઠીક છે ! હું એ માલિકની પાસે જઈશ. મારી રાંકડી પ્રજાની ખાતર એને
કરગરીશ ને કહીશ કે સુકાળ થયે તને એકેએક દાણા સાટે મોતી ગણીને આપીશ.
પણ આજે મારી પર આટલી દયા કર !
- જગડુશા : જે રાજાના દિલમાં રૈયતનાં સુખદુઃખનાં આવો ખ્યાલ છે તેને અનાજ જરૂર મળી
રહેશે.
- રાજા : મળી રહેશે ? કોટવાલજી, જાઓ વખારો ઉઘાડો અને લેખ અહીં લઈ આવો !
- કોટવાલ : જેવી આજ્ઞા, મહારાજ ! (જવાનું કરે છે)
- જગડુશા : મહારાજ ! આપે આટલી તકલીફ લેવાની કંઈ જ જરૂર નથી ! હમણાં જ મારા

માણસો લેખ લઈને અહીં આવશે. મેં ક્યારનાયે તેમને ત્યાં મોકલી દીધા છે.
(એટલામાં હાથમાં તાંબાપતરું લઈને એક માણસ સભામાં દાખલ થાય છે. બધા તેની સામે જોઈ રહે છે. પહેલાં એ રાજાને અને પછી જગડુશાને પગે લાગે છે અને પતરું જગડુશાના હાથમાં મૂકે છે. જગડુશા એ પતરું રાજાના હાથમાં મૂકે છે.)

રાજા : આ જ એ લેખ ?

જગડુશા : હા, મહારાજ ! પંડિતજી પાસે એ વંચાવો.

રાજા : પંડિતજી, લો આ લેખ વાંચો.

(પંડિતજી ઊભા થઈને આગળ આવે છે. ઉઘાડા ડિલ પર ઉપરણો અને માથે પંડિતશાહી પાઘડી શોભે છે. રાજાની સામે આવી પ્રણામ કરી પતરું હાથમાં લે છે.)

પંડિત : (પતરું વાંચે છે) મહારાજ, સાંભળો. આમાં લખ્યું છે કે આ વખાર જગડુશાની છે, પણ વખારમાંનું બધું અનાજ એનાં ભૂખે મરતાં ગરીબ ભાઈભાડુંઓનું છે. દેશની ભૂખે મરતી વસ્તી આ અનાજની માલિક છે. એના એક દાણા પર પણ જગડુશાનો હક નથી !

(આખી સભા આ સાંભળી ઘડીભર સ્તબ્ધ બની જાય છે. પછી કળ વળતાં બધા ‘વાહવાહ !’ પોકારે છે.)

રાજા : વાહ, જગડુશા વાહ ! (ઊભો થઈ જઈ જગડુશાને ભેટી પડે છે.) તમે તો કહેતા હતા કે અનાજ તમારું નથી ?

જગડુશા : તો મારું ક્યાં છે ? એ તો ગરીબોનું છે. આ અનાજમાંથી એક દાણોય લેવાનો મને હક નથી !

(એટલામાં બીજો માણસ હાથમાં પતરું લઈને આવી પહોંચે છે. તે રાજાને તથા જગડુશાને પગે લાગી લેખ જગડુશાના હાથમાં મૂકે છે. જગડુશા તે રાજાને સોંપે છે. રાજા પંડિતને આપે છે.)

પંડિત : (બીજો લેખ વાંચે છે) મહારાજ, સાંભળો. હવે હું બીજી વખારનો લેખ વાંચું છું. આમાં લખ્યું છે : આ વખાર જગડુશાની છે. પણ બધું અનાજ એનાં ભૂખે મરતાં ગરીબ ભાઈભાડુંઓનું છે. દેશની ભૂખે મરતી વસ્તી આ અનાજની માલિક છે. એના એક દાણા પર પણ જગડુશાનો હક નથી !

(આખી સભા ‘વાહવાહ’ પોકારે છે. રાજા ફરી જગડુશાને ભેટી પડે છે. એવામાં ત્રીજો માણસ સભામાં પ્રવેશે છે. તેના હાથમાં પણ તાંબાપતરું છે. પહેલાંની પેઠે તે પતરું પણ જગડુશાના અને રાજાના હાથમાં થઈને પંડિતના હાથમાં આવે છે.)

પંડિત : હવે ત્રીજી વખારનો આ લેખ સાંભળો : આ વખાર જગડુશાની છે. પણ એના અનાજના એક દાણા પર જગડુશાનો હક નથી ! દેશની ભૂખે મરતી વસ્તી આ અનાજની માલિક છે.

રાજા : વાહવાહ ! વાહવાહ !

(આખી સભા આનંદનો જયઘોષ કરે છે.)

રાજા : જગડુશા, આવી તમારી કેટલી વખારો છે ગામમાં ?

જગડુશા : ચાલીસેક હશે, મહારાજ !

રાજા : ચાલીસ વખારો ? ત્યારે તો મારી પ્રજા જીવી ગઈ અને હુંયે જીવી ગયો ! જ્યાં લગી ગુજરાતમાં તમારા જેવા ઉદાર શ્રેષ્ઠીઓ છે, જગડુશા ! ત્યાં લગી ગુજરાતના રાજ્યને કોઈ આંચ આવવાની નથી !

(ત્યાં તો એક સાથે અનેક માણસો હાથમાં તાંબાપતરાં લઈ સભામાં પ્રવેશે છે અને એમને જોઈ આખી સભા આનંદના આવેશમાં આવી ઊભી થઈ જયનાદ પોકારે છે.)

આખીસભા : ગુજરાતનો રાજા ઘણું જીવો ! ગુજરાતનો શાહ સોદાગર ઘણું જીવો ! ગુજરાતનું રાજ્ય અમર રહો !

(પડદો)

●

ટિપ્પણ

પંચાંગ - તિથિ, મુહૂર્ત વગેરે જોવા માટે વપરાય છાયા - અસર કાળવાણી - ભયંકર આફતની વાણી પોકાર - બૂમો રાંકડી - ગરીબ રૈયત - પ્રજા કારમો - ભયંકર બારીક વખત - કટોકટીનો સમય લાજ - આબરૂ બટકું - ટૂકડો ધાન - અનાજ પ્રજાવત્સલ - પ્રજાપ્રેમી ઓણસાલ - આ વર્ષ નિવારણ - દૂર કરવું તે નિશ્ચિત - નક્કી કરગરીશ - વિનવીસ કરગરવું - વિનંતી કરવી સાટે - બદલે ઉપરણો - ઉપવસ્ત્ર, ખેસ શ્રેષ્ઠી - શેઠ સોદાગર - મોટો વેપારી

રૂઢિપ્રયોગ

જીભ કપાઈ જવી - મૂંગા થઈ જવું, બોલતાં સંકોચ થવો
રામ રાખે તેમ રહેવું - ઈશ્વરની મરજી પ્રમાણે રહેવું
સૌ સારાં વાના થવાં - બધુ જ સારું (લાભકારી) થવું
મોં માગ્યા દામ આપવા - જેટલી કિંમત માંગે તેટલી કિંમત આપવી
કળ વળવી - શાંતિ થવી, નિરાંત થવી
આંચ ન આવવી - કાંઈ અસર ન થવી

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં ઉત્તર આપો.

1. રાજાને કઈ વાતની ચિંતા છે ?
2. પ્રધાનની કઈ વાત રાજાને યોગ્ય જણાય છે ?
3. રાજધર્મ તરીકે રાજા કઈ વાતનો સ્વીકાર કરે છે ?
4. રાજાની કઈ ધારણા ખોટી પડે છે ?
5. રાજાએ જગડુશા વિશે શું સાંભળ્યું હતું ?

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર ટૂંકમાં આપો.

1. રાજા જોષીને આગળ બોલવાની શા માટે ના કહે છે ?
2. તાંબાપતરા પરના લખાણમાં શું જણાવેલું હોય છે ?

પ્રશ્ન 3. કારણ આપો.

1. મા-બાપ છોકરાને વેચે છે કારણ કે...
2. વખારો પોતાની નથી એમ જગુશા કહે છે કારણ કે...

પ્રશ્ન 4. ટૂંકનોંધ લખો.

1. પ્રજાવત્સલ રાજા વિશળદેવ
2. દાનવીર જગુશા

પ્રશ્ન 5. નીચેનાં વાક્યો કોણ બોલે છે અને કોને કહે છે તે જણાવો :

1. ‘મહારાજ, ઓચિંતો કેમ યાદ કર્યો મને ?’
2. ‘આખા હિંદુસ્તાનમાં આજે દુકાળ છે.’
3. ‘અમે મરી જઈએ છીએ, અમને જીવાડો !’
4. ‘હવે હું બીજા વખારનો લેખ વાંચું છું.’
5. ‘ગુજરાતનો શાહ સોદાગર ઘણું જીવો.’

પ્રશ્ન 6. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો.

1. તમે કોઈને મદદ કરી હોય તે પ્રસંગનું વર્ણન કરો.
2. રાજા અને જગુશાના કયા ગુણો તમને ગમ્યા ? શા માટે ?
3. નાટકને આધારે પાટણના દુકાળનો ચિતાર આપો.

પ્રશ્ન 7. સમાનાર્થી શબ્દ લખો.

યાદ, ધાન, દયા, રાજા

પ્રશ્ન 8. વિરુદ્ધાર્થી શબ્દ લખો.

શેઠ, સત્કાર, નિશ્ચિત, ગરીબ

આટલું કરો

1. આ નાટકને વાર્તાની જેમ વર્ગમાં કહો.
2. શાળાની પ્રાર્થનાસભામાં આ નાટકનું સંવાદીકરણ રજૂ કરો.
3. દેશભક્તોની તસવીરોનો ચાર્ટ તૈયાર કરી વર્ગમાં લટકાવો.

વ્યાકરણ

સમાનાર્થી

મિત્રો, તમે જાણો છો કે જ્યારે એક શબ્દના એકથી વધુ અર્થ જાણતા હોવ તો તમે તમારા લખાણને વધુ સચોટ, સમૃદ્ધ કે આલંકારિક બનાવી શકો છો. યોગ્ય અર્થ સંદર્ભના જેના કારણે તમારા ઉત્તરો ઉપરાંત નિબંધ, વાર્તા આદિ આકર્ષક બની શકે છે. અહીં તમારી કૃતિમાં આવતા કેટલાક શબ્દોના સમાનાર્થી આપ્યા છે. આ શબ્દોનો અભ્યાસ કરો, તમારી ભાષાને વધુ સમૃદ્ધ બનાવો.

અગ્નિ	આગ	અનલ	આતશ	
અનુચર	ચાકર	નોકર	દાસ	
આકાશ	નભ	ગગન	આભ	
આબેહૂબ	યથાતથ	તાદેશ	હૂબહૂ	
કમળ	પદ્મ	પંકજ	સરોજ	
કાયા	શરીર	તન	દેહ	
કુસુમ	પુષ્પ	ફૂલ	સુમન	
ક્ષેત્ર	ખેતર	ભૂમિ	જમીન	
ક્ષેત્ર	વિસ્તાર			
ગિરિધર	કૃષ્ણ	શ્રીનાથજી		
ઘર	ગૃહ	રહેઠાણ	નિવાસ	આવાસ
ઘોડો	તોખાર	અશ્વ	તુરગ	
ચક્ષુ	આંખ	નયન	નેત્ર	
દરિયો	સાગર	સમુદ્ર	મહેરામણ	
દિન	દિવસ	અક્ષ	દહાડો	
ધરતી	ભૂમિ	ભોમકા	પૃથ્વી	જમીન
ધોરી	બળદ			
નિધન	મૃત્યુ	મરણ	અવસાન	મોત
પંખી	પક્ષી	વિહંગ	ખગ	ખેચર
પાણી	જળ	નીર	વારિ	
પ્રીતિ	પ્રેમ	સ્નેહ	નેહ	
બગીચો	ઉપવન	ઉદ્યાન	બાગ	
મહેનત	શ્રમ	પરિશ્રમ	ઉદ્યમ	
મંદિર	દેવાલય	દેરું		
માનવતા માણસાઈ		ઈન્સાનિયત		
લક્ષ્મી	ધન	દોલત		
વિશ્વ	જગત	દુનિયા	સંસાર	જગ

વિશ્વાસ	ભરોસો	પતીજ	યકીન	
વિસ્મય	આશ્ચર્ય	અચરજ	નવાઈ	
શરીર	કાયા	તન	દેહ	
સંપત્તિ	દોલત	ધન	સમૃદ્ધિ	
સૂર્ય	આદિત્ય	સૂરજ	રવિ	ભાનુ
સોદાગર	વેપારી			

નોંધ : ઉપર સમાનાર્થી તરીકે વપરાતા શબ્દોમાંથી અમુક ચોક્કસ જગ્યાએ, ચોક્કસ સંદર્ભમાં કોઈ એક જ શા માટે પસંદ થઈ શકે છે તે જાણવાનો પ્રયત્ન કરો. દા.ત. ‘સપનાંનો સોદાગર’ એમ ‘સપનાં’ વેચવાની વાત હોય તો સોદાગર જ વપરાય, વેપારી ન વપરાય. તે જ રીતે ‘શાકભાજીનો વેપારી’ એમ શાકભાજી વેચવાની વાત હોય તો વેપારી જ વપરાય. ત્યાં ‘શાકભાજીનો સોદાગર’ વાપરીએ તો બધાંને રમૂજ થાય. આ રીતે દરેક શબ્દ કઈ ચોક્કસ જગ્યાએ, ચોક્કસ સંદર્ભ અથવા ચોક્કસ અન્ય શબ્દો સાથે વપરાય છે તે શોધી કાઢો. આવી શોધમાં તમારું મગજ કસાશે અને તમને મજા પણ પડશે. આવા સ્વાધ્યાયો થકી ભાષાના વપરાશની સૂઝ અને આવડત વધે.